

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 341(045)

В. В. Гавриленко

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ ІСНУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ З ЕЛЕМЕНТАМИ НАДНАЦІОНАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблемам та перспективам реалізації державного суверенітету в умовах існування інтеграційного об'єднання з елементами наднаціональності. Автор аналізує форми та методи здійснення суверенних прав органами державної влади країн-учасниць Європейського Союзу. Окремо вказується на доцільність інтерпретації добровільного передання окремих суверенних повноважень спільним органам ЄС як форми реалізації власного державного суверенітету у принципово нових сучасних політико-правових умовах.

Ключові слова: державний суверенітет, наднаціональність, Європейський Союз, обмеження державного суверенітету, суверенні права.

Постановка проблеми. На сучасному етапі визначення теоретико-методологічних засад державного суверенітету та пошук належного розуміння його об'єктивних трансформацій під впливом процесів європейської міждержавної інтеграції є одним з найважливіших доктринальних завдань, оскільки від інтерпретації змісту суверенних якостей держави безпосередньо залежить як обсяг її суверенних прав, так і практичні способи їх реалізації у внутрішньому та зовнішньому вимірах правової дійсності.

Крім того, слід окремо відзначити складні проблеми, що постали перед державним суверенітетом, політичною незалежністю, територіальною цілісністю Української держави протягом 2014-2016 рр. у зв'язку з військовою, інформаційною, політичною, економічною агресією Російської Федерації, анексією Автономної Республіки Крим та гібридною тимчасовою окупацією деяких районів Донецької та Луганської областей, наслідком чого є втрата суверенних публічно-владних можливостей легітимною державною владою України в межах вказаних районів та порушення системи публічного управління, притаманної суверенній державі.

Ще одним чинником, який підвищує важливість комплексного дослідження сутності державного суверенітету та його трансформацій в сучасних умовах, є процеси, що відбуваються щодо суверенітету держав-членів Європейського Союзу в межах цього унікального інтеграційного об'єднання з елементами наднаціональності. Зокрема у теоретико-правовій науці відбувається дискусія щодо можливості обмеження державного суверенітету при приєднанні до ЄС. На противагу вказаній позиції формується також методологічний підхід, у відповідності до якого добровільне, відображене у конституційно-правових нормах, передавання деяких суверенних повноважень спільним органам ЄС є формою реалізації державного суверенітету, що відображає та фіксує появу такої принципово нової додаткової функції сучасної держави, як функція міждержавної інтеграції у політичній, соціально-економічній, правовій, культурно-духовній, гуманітарній сферах суспільної життєдіяльності. Безумовно, наявність декількох наукових позицій щодо сутності сучасних трансформацій державного суверенітету держав-членів ЄС спонукає до проведення

подальших гносеологічних наукових пошуків у вказаній площині теоретико-правового пізнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно відзначити, що різноманітні аспекти реалізації державного суверенітету, його поняття, ознаки, сутність у теоретико-правовому, конституційно-правовому та міжнародно-правовому вимірах розглядалися у працях багатьох вчених, серед яких слід окремо назвати таких, як М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, Г. Білліас, В. І. Борденюк, Ю. О. Волошин, М. М. Гнатовський, В. Н. Денисов, О. В. Зайчук, Г. Каспер, В. Б. Ковальчук, О. Л. Копиленко, І. І. Лукашук, Т. І. Мазур, М. М. Микієвич, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, К. О. Савчук, В. Е. Теліпко, Ю. М. Тодика, Ж. Тускоз, М. О. Ушаков, О. Ф. Фрицький, Ю. С. Хоббі, В. Л. Цимбурський, А. Шайо, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко.

Як свідчать проаналізовані наукові джерела, у наявних роботах відсутній комплексний теоретико-методологічний підхід до розуміння сутності державного суверенітету саме в умовах європейської міждержавної інтеграції та вирішення тих складних проблем, що постали перед Українською державою у контексті серйозних зовнішніх та внутрішніх загроз суверенним засадам її буття.

Виходячи з подібної аргументації, важливим науковим та практичним завданням вбачається визначення основних тенденцій подальшого розвитку вчення про державний суверенітет, а також удосконалення практичних форм його реалізації у сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції, що об'єктивно складаються внаслідок модернізації суспільних відносин та їх правового регулювання як на рівні національних правових систем, так і в контексті поступового становлення раніше невідомих юридичній науці наднаціональних інструментів публічно-владного впливу.

Мета дослідження. Метою статті є з'ясування теоретико-правових особливостей державного суверенітету та його трансформацій в умовах європейської міждержавної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи сучасні актуальні правові проблеми реалізації державного суверенітету в умовах існування інтеграційного об'єднання з елементами наднаціональності, в цілому, як здається, можна поставити такі основні проблемні питання, що у перспективі потребують подальшого вирішення та удосконалення правовими шляхами: а) правова проблематика співвідношення суверенітету держав-членів ЄС та його власної компетенції; б) актуальні питання формування системи колективної безпеки та оборони ЄС як важливого елементу становлення принципу наднаціональності; в) проблематика практичної реалізації у сучасних умовах правових форм співпраці ЄС з третіми державами (на прикладі взаємовідносин ЄС – Україна).

Розглядаючи вкрай актуальне на сучасному етапі проблемне питання про співвідношення суверенітету держав-членів та компетенції ЄС, в першу чергу необхідно окреслити правовий зміст державного суверенітету як фундаментальної політико-правової категорії у сучасних міжнародних відносинах та міжнародному публічному праві, що має відповідне відображення і на внутрішньому конституційному рівні правового регулювання суверенної політики окремих держав.

Як вже наголошувалося у нашому дослідженні, у класичному міжнародному розумінні під суверенітетом розуміється основна ознака держави, що породжує її міжнародну правосуб'єктність (від франц. *souverainete* – вершина, верховна влада, з лат. *superus* – верхній), під яким розуміється «повнота влади держави; самостійність держави, її незалежність від інших держав у внутрішній і зовнішній політиці» [1, с. 155]. Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку міжнародного права державний суверенітет є одним з найважливіших його принципів, знаходячи відображення, окрім

інших міжнародно-правових документів, у Статуті ООН (п. 1 ст. 2) як принцип суверенної рівності держав, який В. Н. Денисов визначає як «принцип загального міжнародного права, згідно з яким у міжнародному співтоваристві всі держави незалежні стосовно одна одної та юридично рівні, що виражається в однакових для всіх правах і обов'язках» [2, с. 244]. З такого підходу можна зробити висновок про те, що принципу суверенної рівності держав належить особливе місце в міжнародній системі незалежних держав, з яких складається міжнародне співтовариство і які утворюють світовий порядок, а сутність цього принципу, в свою чергу, складає державний суверенітет, що у традиційному значенні вказаного поняття можна розкрити як «верховенство державної влади всередині країни та її незалежність у зовнішній сфері» [2, с. 245]. Отже, суверенність держав характеризується тим, що держави, з одного боку, вільні від зовнішнього втручання, що становить їх незалежність, а саме вони вільно: приймають свої конституції та інші закони; здійснюють віднози своїми громадянами на власній території та поза нею і з іноземцями в межах цієї території; визначають свою зовнішню політику; вирішують своє членство в міжнародних організаціях; мають право вступати чи не вступати у військово-політичні союзи, укладати договори з іншими державами тощо. Але, з іншого боку, держава, здійснюючи свої права, не має права порушувати права інших держав та принципи міжнародного права, а тому суверенітет держави обмежується правами інших держав та міжнародним правом у цілому.

У цьому контексті слід зазначити, що проблемні питання, пов'язані з реалізацією принципу суверенної рівності держав, постали в науці міжнародного права ще наприкінці XIX – початку XX ст. Так, В. Е. Грабар вважав, що рівність держав означає не що інше, як рівне право розпоряджатися в межах своєї території, тобто рівність суверенітетів всіх держав незалежно від їх могутності. На заперечення своїх опонентів, що відступи від початку абсолютної рівності підривають саме існування системи міжнародного права, він робить зауваження, що якщо сила не може бути виявлена в юридичних формах, вона буде проявлятися у зовсім небажаних, тобто у військових формах, тобто виходив з того, що міжнародне право повинно більше враховувати реальний стан речей у системі міждержавних відносин. Водночас він виступав проти запропонованого відомим англійським юристом-міжнародником Лорімером поділу держав на ранги відповідно до такого невизначеного критерію, як «наявність фізичних та культурних сил». Не погоджувався В. Е. Грабар і з проектом французького вченого Дюплеті, який пропонував у майбутній універсальній міжнародній організації надавати державам різну кількість голосів, пропорційну кількості населення. Згідно з проектом Дюплеті всі існуючі держави мали бути поділені на чотири класи: держави з населенням менше 10 млн. чол. – мають лише дорадчий голос, але вони можуть об'єднатися для загального представництва, отже, отримати голос; держави з населенням від 10 до 20 млн. чол. – мають один голос; держави з населенням від 20 до 30 млн. чол. – два голоси; держави з населенням більше 30 млн. чол. – три голоси. Такий проект позбавляв 3/4 існуючих незалежних держав самостійного представництва в організації. Отже, наукова думка поступово приходила до висновку, що більш перспективним є шлях переходу до реальної рівності держав, коли для визначення ступеня участі окремої держави в конкретних міжнародних відносинах беруться за основу конкретні матеріальні критерії, що, в кінцевому підсумку, було закріплено положеннями норм Статуту ООН щодо порядку голосування та складу РБ. У цьому контексті дуже характерною була спроба створення ще на II Конференції миру в Гаазі у 1907 році Міжнародної призової палати (конвенція, що створювала цей орган, була прийнята, але не вступила у дію). Як зазначав той же В. Е. Грабар, у цьому проекті

початок нерівності держав отримав новий розвиток шляхом застосування його до конкретних правовідносин: у цьому разі йшлося про врахування розмірів флоту і участі держав у морській торгівлі при визначенні їх представництва в Міжнародній призовій палаті. Із загальної кількості суддів у 15 осіб великі держави (Росія, Великобританія, Франція, Німеччина, Австро-Угорщина, Італія, США, Японія) призначали вісім. Отже, вони становили вищу категорію держав: призначені ними судді засідають у суді беззмінне на протязі шести років, на які судді взагалі призначаються. До другої категорії належать держави, судді з яких засідають не менше ніж на двох сесіях (з шести). Це такі держави, як Іспанія, Голландія, Бельгія, Греція, Данія, Туреччина, Румунія, Португалія, Швеція, Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, Китай (нагадаємо, що брався до уваги розмір флоту, тому Китай опинився у цій групі). Третя група - держави, які призначають одного суддю (Болгарія, Швейцарія, Персія, Венесуела, Колумбія, Перу, Сербія, Сіам та Уругвай). До останньої групи належать малі держави, які мають у Міжнародній призовій палаті лише суддів-заступників (Болівія, Гватемала, Гаїті, Гондурас, Коста-Ріка та інші). Деякі держави не отримали взагалі ніякого представництва в Палаті (Абіссінія, Ліберія, Марокко, Ліхтенштейн, Андорра, Сан-Марино, Монако). Водночас, слід зазначити, що на той час подібний поділ мав суто функціональний характер. Таким чином, концепція реальної рівності держав в тому її розумінні, що закладене до Статуту ООН, була висунута ще на початку ХХ ст. З того часу в міжнародному праві сталися кардинальні зміни, завершився перехід від «старого» до сучасного міжнародного права, початок якому остаточно поклав прийнятий у 1945 р. Статут ООН [3, с. 152-155].

Як вже було відзначено, в Статуті першим серед принципів міжнародного права встановлено принцип суверенної рівності держав, згідно з яким «організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її Членів». Детальніше юридичний зміст цього принципу розкритий у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. [4, с. 46]. Згідно з цим положенням, усі держави користуються суверенною рівністю, мають однакові права і обов'язки, є рівноправними членами міжнародного співтовариства, незалежно від відмінностей економічного, соціального, політичного чи іншого характеру. Поняття суверенної рівності держав включає наступні елементи: юридичну рівність держав, повноту суверенітету, обов'язок поважати правосуб'єктність інших держав, недоторканість територіальної цілісності й політичної незалежності, право вільно обирати свої політичну, соціальну, економічну і культурну системи, обов'язок добросовісно виконувати свої міжнародні зобов'язання і жити у злагоді з іншими державами.

Варто зазначити, що принцип суверенної рівності держав є характерним також для Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р., Підсумкового документа Віденської зустрічі представників держав - учасниць НБСЄ 1989 р., Паризької хартії для нової Європи 1990 та інших документів. Кардинальні зміни у структурі міжнародних відносин, що відбулися у 2-й пол. 20 ст., вимагають відповідного коригування у структурі та сфері міжнародного права, в т. ч. перегляду традиційної концепції державного суверенітету. Так, протягом зазначеного періоду структура міжнародних відносин та міжнародне право зазнали важливих змін: сучасне міжнародне право розвивається на основі створення імперативних норм права *jus cogens*, які не можуть бути змінені однією державою або групою держав; у даний час держави дедалі частіше передають деякі свої суверенні права міжнародним організаціям, що утворюються ними. Однак ці права держави не втрачають, а здійснюють їх спільно; розвиток міжнародної інституційної системи веде до утворення у певних випадках наднаціональних структур або надання відповідним міжнародним

органам наднаціональних функцій чи їх елементів; регулювання міжнародних економічних відносин дедалі частіше відбувається як взаємодія та поєднання публічно-правових та приватноправових методів і виникнення на цій основі тенденцій створення транснаціонального права, дедалі більше країн відмовляється від доктрини абсолютного імунітету держави щодо державної власності, якщо вона використовується у комерційних цілях; у міжнародному праві відбувається процес переходу сучасного міжнародного права від функції координації до функції співробітництва, що є новим якісним етапом, який посилює взаємозалежність держав та їх суверенних прав; теорія та практика міжнародного права відмовилися від юридичних догм щодо невід'ємних прав держав та ін.

Отже, в межах принципу суверенної рівності держав державний суверенітет повинен розумітися і тлумачитися у відносному значенні відповідно до інноваційних процесів, що характеризують сучасний розвиток міжнародних відносин та відповідно міжнародного права з метою об'єднання держав у правове співтовариство [5, с. 31]. Одним з таких інноваційних процесів у сучасному світі якраз і є формування та становлення ЄС як самостійної правової системи, специфічні особливості якої мають знайти своє відображення та бути інтегровані до конституційно-правових внутрішніх актів держав-членів. Більше того, за цілком слушним твердженням М. М. Микієвича, «співвідношення суверенітету держав-членів Європейського Союзу і його зовнішньополітичної функції є складовою механізмом здійснення цієї функції» [6, с. 19], зважаючи саме на фундаментальний характер принцип суверенної рівності держав у сучасному світі, з чого випливає юридична неможливість формування та здійснення спільної зовнішньої політики міждержавного об'єднання поза конституційно-правового закріплення такої можливості у якості певних вилучень з обсягу суверенних прав на рівні внутрішніх (національних) правових систем держав-учасниць такого міждержавного інтеграційного політико-економічного об'єднання.

Щодо загального розуміння вказаної проблематики на прикладі функціонування правової системи ЄС, найбільш поширеною у правовій доктрині є думка, у відповідності до якої установчі договори ЄС, будучи міжнародними, не обмежують суверенітету, а є оптимальною мірою узгодження (координації) суверенних воль держав, які впливають з суверенітету, тобто виступають формою реалізації суверенітету держави [7, с. 112] в частині суверенного права на укладання міжнародних договорів у відповідності до нормативних положень загального міжнародного права, з чим, скоріше за все, можна погодитися, щонайменше, на сучасному етапі становлення та розвитку правового регулювання зовнішньої політики ЄС.

Таким чином, по суті погоджуючись з таким теоретичним формулюванням, на практичному рівні безпосередньо сам ЄС виходить з того, що «держава, будучи суверенною, вправі вирішувати власну долю, у тому числі добровільно обмежувати свій суверенітет аж до повної його втрати», а в деяких випадках залишати за собою можливість забезпечувати, особливо за сучасних умов глобалізації, суверенітет відповідними правовими засобами захисту та користуватись такими правами: 1) право на самооборону; 2) право вступати або не вступати в Союз чи виходити з нього; 3) брати участь у договорах та розширювати їхній зміст; 4) застосовувати санкції до порушників національних законів; 5) забезпечувати режим митних і державних кордонів; 6) використовувати владні повноваження державних інституцій; 7) у певних випадках звертатися за захистом до міжнародних структур [8, с. 22].

У відповідності до подібного розуміння, як вже було зазначено, відповідні положення про обмеження державного суверенітету, у тому числі – щодо формування та здійснення спільної зовнішньої політики ЄС, знайшли своє відображення у

національних конституційно-правових нормах держав-членів ЄС, у зв'язку з чим необхідно навести декілька конкретних прикладів конституційно-правового регулювання обмеження суверенітету у зв'язку зі вступом країни до ЄС.

Так, з огляду на положення «коли країна приєднується до Співтовариства, вона зобов'язана привести свою конституцію у відповідність зі статусом члена Співтовариства» [9, с. 60], цікавим є порівняння тих конституційних норм держав-членів, які стосуються обмеження їхніх суверенних прав у зв'язку з членством у ЄС. У цих випадках ідеться про передання суверенних повноважень (Німеччина), передання федеральних повноважень (Австрія), передання повноважень, що ґрунтуються на конституції (Іспанія), передання прав парламенту щодо ухвалення рішень (Швеція), делегування повноважень, наданих конституцією органам влади (Данія), тимчасове надання повноважень, передбачених конституцією щодо законодавчої, виконавчої та судової влади (Люксембург), надання визначеного повноваження (Бельгія), надання законодавчих, виконавчих та судових повноважень (Нідерланди), обмеження суверенітету (Італія). Конституція Греції (п. 2 ст. 28) визначає умови надання повноважень міжнародним організаціям, передбачених нею, та обмеження (п. 3 тієї ж статті) національного суверенітету [10, с. 36].

Отже, незважаючи на відмінності у конституційних формулюваннях, держави-члени ЄС у подібний спосіб юридично визначили пряме делегування певної частини власного суверенітету європейським інституціям або ж погодились вирішувати питання, що раніше були у винятковій національній юрисдикції, спільно з іншими державами-членами Європейського Союзу.

Водночас, варто відзначити, що, наприклад, щодо сфери політики безпеки (необхідний та невід'ємний елемент спільної зовнішньої політики ЄС у формі СЗППБ) фактично тільки Конституція Австрії та Конституція Ірландії висловились з цього приводу. Зокрема, стаття 23f Конституції Австрії визначила додаткові вимоги до процедури ухвалення рішень про участь держави у співробітництві в рамках другої і третьої опор ЄС. Особливо це стосується участі у заходах зі створення спільної оборони Євросоюзу, зокрема, участі у миротворчих та інших військових операціях. Конституція Ірландії (пп. 6 і 8 ст. 29) дає змогу вибрати певні варіанти зобов'язань для держави, дозволені, відповідно, установчими договорами ЄС, крім того, у п. 9 ст. 7 міститься пряма заборона країни на участь у заходах, спрямованих на створення спільної військової оборони держав-членів Союзу [11, с. 66].

Своєрідна ситуація з конституційним урегулюванням передання суверенних повноважень на користь ЄС є у Великій Британії. На думку Т. Хартлі, Сполучене Королівство після приєднання 1973 р. до Співтовариства зіткнулося з низкою проблем конституційного характеру, зокрема, «першою проблемою було те, що Сполучене Королівство не має писаної конституції і, відповідно, положення про її членство не могло прийняти форми поправки до конституції (як в Ірландії). Друга проблема полягала в тому, що в Сполученому Королівстві прийнята дуалістична концепція; будь-якої загальної правової норми, що передбачає вступ у рамках внутрішньої правової системи договорів, не існує» [12, с. 134]. Крім того, членство Великої Британії в ЄС тягне за собою посягання на непорушний і традиційний принцип суверенітету парламенту. Для врегулювання питань вступу Великої Британії до Європейських Співтовариств 1972 р. ухвалено окремий Акт про Європейські Співтовариства, згідно з яким, усі права й обов'язки, що виникають на базі установчих договорів Співтовариств, повинні бути визнані та застосовані у Великій Британії (п. 1 ст. 2), а будь-який чинний чи виданий у майбутньому законодавчий акт, витлумачений відповідно до зобов'язань Великої Британії, що містяться в названих установчих договорах (п. 4 ст. 2); питання

права Співтовариств вирішуватиме і тлумачитиме Суд Співтовариств, а всі англійські суди будуть поважати і враховувати рішення цього Суду (ст. 3). Щодо суверенітету англійського парламенту, то за компетенцією, наданою в розпорядження ЄС, парламент з цього моменту не буде суверенним, а його суверенітет у цій сфері полягає лише в праві виходу з Європейського Союзу [13, с. 68].

З іншого боку, якщо розглядати приклади інших держав-членів ЄС та їх внутрішнього конституційного регулювання питань суверенітету та його певних обмежень, то, наприклад, з огляду на вступ у 1995 р. Швеції в Європейський Союз у її Конституційний акт, що має назву «Форма правління», були введені норми, що надали змогу передавати певні повноваження національних органів, у тому числі ухвалення рішень, «іншій державі, ...міжнародній організації для цілей мирного співробітництва... чи Міжнародному Суду» (§5), за винятком рішень, що стосуються ухвалення зміни та відміни Конституції, Закону про вибори в Риксдаг 1997 р. та обмеження прав і свобод, передбачених Розділом 2 [14, с. 53]. У цьому разі проблема співвідношення норм права ЄС зі шведським правом, «стала предметом спеціального розгляду Конституційної комісії Риксдагу ще до офіційного вступу країни в Союз. Комісія в принципі висловила за визнання пріоритету норм права ЄС, визнавши, що шведські власті та суди зобов'язані дотримуватись права ЄС навіть у тому випадку, коли воно будь-яким чином обмежує права і свободи, передбачені Формою правління за умовою, що інститути ЄС вправі ухвалювати закони з відповідних питань».

Отже, у різні наведені юридичні способи правові форми участі в діяльності Європейського Союзу знайшли досить чітке конституційно-правове визначення в документах держав-членів, де передбачено умови делегування чи спільного розподілу владних повноважень між суб'єктами ЄС.

Висновки. Таким чином, у практичній площині представницькі суверенні зовнішньополітичні функції як в Україні, так і в переважній більшості країн-членів ЄС виконує глава держави, а в абсолютних, дуалістичних монархіях, президентських та більшій частині змішаних республік – керує зовнішньою політикою, при цьому очолюючи виконавчу владу у президентських республіках та абсолютних монархіях.

Водночас у сучасних національних правових системах постійно зростає роль парламенту у практичній реалізації суверенних прав держави, особливо враховуючи додання до повоєнних конституцій норм про ратифікацію міжнародних договорів як виключну компетенцію парламенту, що дає змогу констатувати затвердження та зміцнення розвинутого парламентаризму як однієї з основних ознак сучасного європейського конституціоналізму та необхідної передумови втілення у державному суверенітеті народного та національного повновладдя як першоджерела усього цілісного комплексу суверенних повноважень.

Список використаної літератури:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : Юридична думка, 2007. – 992 с. ; Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / za red. Yu. S. Shemshuchenka. – Kyiv : Yurydychna dumka, 2007. – 992 s.

2. Денисов В. Н. Право міжнародної безпеки / В. Н. Денисов // Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : Юридична думка, 2007. – 992 с. ; Denysov V. N. Pravo mizhnarodnoi bezpeky / V. N. Denysov // Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / za red. Yu. S. Shemshuchenka. – Kyiv : Yurydychna dumka, 2007. – 992 s.

3. Савчук К. О. Міжнародно-правові погляди академіка В. Е. Грабаря / К. О. Савчук. – Київ : НАНУ, 2003. – 128 с. ; Savchuk K. O. Mizhnarodno-pravovi pohliady akademika V. E. Hrabaria / K. O. Savchuk. – Kyiv : NANU, 2003. – 128 s.

4. Кашкин С. Ю. Европейское оборонное сотрудничество. Документы и комментарии / С. Ю. Кашкин и др. – Москва, 2004. – 524 с. ; Kashkin S. Yu. Yevropeyskoe oboronnoe sotrudnichestvo. Dokumenty i kommentarii / S. Yu. Kashkin i dr. – Moskva, 2004. – 524 s.

5. WEU Today. – WEU Sekretariat. – General. Brussels, 1997. – P. 29-43.

6. Мыкиевич М. М. Трансграничное сотрудничество между Украиной и ЕС в контексте обеспечения европейской безопасности: организационно-правовые аспекты / М. М. Мыкиевич // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2005. – Вип. 56 (Ч. 1). – С. 18-24 ; Mykievich M. M. Transgranichnoe sotrudnichestvo mezhdou Ukrainoy i YeS v kontekste obespecheniya evropeyskoy bezopasnosti: organizatsionno-pravovye aspekty / M. M. Mykievich // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. – 2005. – Vyp. 56 (Ch. 1). – S. 18-24

7. Мальський М. З. Західноєвропейський Союз / М. З. Мальський // Світова та європейська інтеграція : навч. посіб. – Львів, 2005. – 300 с. ; Malskyi M. Z. Zakhidnoevropeyskiy Soiuz / M. Z. Malskyi // Svitova ta yevropeiska intehratsiia : navch. posib. – Lviv, 2005. – 300 s.

8. Organizing Europe's Place in World Affairs: The European Union's Common Foreign and Security Policy. – 2001. – Vol. 3

9. Presidency Conclusions, Helsinki European Council, 10-11 Dec. 1999 // European Commission. Bull. Of EU. – 1999. – № 6. – P. 54-68.

10. Сергунин А. А. Изучение проблемы безопасности в России / А. А. Сергунин // Российская наука международных отношений: новые направления. – Москва, 2005. – 400 с. ; Sergunin A. A. Izuchenie problemy bezopasnosti v Rossii / A. A. Sergunin // Rossiyskaya nauka mezhdunarodnykh otnosheniy: novye napravleniya. – Moskva, 2005. – 400 s.

11. Семёнов К. А. Международная экономическая интеграция / К. А. Семёнов. – Москва, 2001. – 368 с. ; Semenov K. A. Mezhdunarodnaya ekonomicheskaya integratsiya / K. A. Semenov. – Moskva, 2001. – 368 s.

12. Phinnemore P. Stabilization and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans? / P. Phinnemore // European Foreign Affairs Review. – 2003. – Vol. 8, Iss. 1. – P. 77-103.

13. Paving the way for a New Neighbourhood Instrument (COM). – 2003. – № 393. – 1.07.2003 [Electronic resource]. - Access mode: [http://aei.pitt.edu/38143/1/com_\(2003\)_393.pdf](http://aei.pitt.edu/38143/1/com_(2003)_393.pdf)

14. Голуб Н. В. Україна та міжнародні організації : Інформаційно-довідкове видання / Н. В. Голуб, П. А. Клімкін. – Київ : Кондор, 2003. – 212 с. ; Holub N. V. Ukraina ta mizhnarodni orhanizatsii : Informatsiino-dovidkove vydannia / N. V. Holub, P. A. Klimkin. – Kyiv : Kondor, 2003. – 212 s.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2016 року

V. V. Gavrylenko

THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF NATIONAL SOVEREIGNTY IN THE FACE OF INTEGRATION ASSOCIATIONS WITH ELEMENTS OF SUPRANATIONALITY

The article deals with the problems and prospects of national sovereignty in the face of integration association with elements of supranationality. The author analyzes the forms and methods of sovereign rights by public authorities of member countries of the European Union. Separately interpretation indicates the feasibility of voluntary transfer of certain sovereign powers of the EU as a common form of implementation of its own sovereignty in today's radically new political and legal conditions.

Thus, in practical terms representative sovereign foreign policy functions both in Ukraine and in most EU Member States performing head of state, but in absolute dualistic monarchies, presidential and much of mixed republics - directs foreign policy, thus leading executive in presidential republics and absolute monarchies.

However, in today's national legal systems growing role of Parliament in the practical implementation of the sovereign rights of the state, especially considering adding to postwar constitution rules on ratification of international agreements as exclusive competence of Parliament, allowing state approval and strengthening developed parliamentary as one of the main features of contemporary European constitutionalism and the necessary prerequisites for implementation of the national state sovereignty and national sovereignty as the source of all integrated set of sovereign powers.

Keywords: *state sovereignty, supranationality, European Union, limit of state sovereignty, sovereign rights.*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

УДК 342.5(045)

В. А. Миколенко

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ КЕРІВНИКА ОБЛАСНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Стаття присвячена проблемам удосконалення правового статусу керівника обласної прокуратури у сучасних умовах реформування органів прокуратури України. Автор аналізує функції та повноваження обласного прокурора, його найважливіші завдання у процесі системної реалізації державної правоохоронної політики. Наголошується на необхідності забезпечення прав і свобод людини та громадянина як найважливішому напрямку діяльності органів прокуратури у контексті сприйняття національною правовою системою України європейських правових стандартів.

Ключові слова: *прокурор області, прокуратура, функції прокуратури, завдання прокуратури, правоохоронна діяльність.*

Постановка проблеми. Зміни, що сталися останнім часом в країні, політичні й соціально-економічні перетворення, реформування державного апарату, якісні зміни суспільного життя неминуче торкнулися системи органів прокуратури. Реформування економічної сфери життя суспільства викликало ріст злочинності, масові порушення законодавства, незаконний переділ власності, поширення обмеження прав громадян, зубожіння значної частини населення, економічну дестабілізацію діяльності держави. У зв'язку з тим, що перед прокуратурою ставиться завдання всемірного утвердження верховенства закону та зміцнення правопорядку до прокуратури вимоги значно підвищуються. Разом з тим, у науці й літературі все частіше висловлюються пропозиції про скорочення повноважень прокуратури України, побудови її за зразком західних держав.